Research Article / **Araştırma Makalesi**

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant Izzet Baysal University Journal of Faculty of Education

*2026, 26(2), 1153 –1171. https://dx.doi.org/*10.17240/aibuefd.2026..- 1835588

Görsel Sanatlar Eğitiminde Baskıresim Yoluyla Sosyal Mesajların Aktarımı*

Transferring Social Messages Through Printmaking in Visual Arts Education

Hamdican SOLMAZ[1], **Esin OĞULLU**[2], **Buse KIZILIRMAK ÇEKİNMEZ**[3]

Geliş Tarihi (*Received*): 03.12.2025 **Kabul Tarihi (*Accepted*):** 16.06.2026 **Yayın Tarihi (*Published*):** 30.06.2026

Öz: Baskıresim pratiklerinin toplumsal farkındalık oluşturma potansiyelini irdeleyen bu araştırma, sanatın çevresel, politik ve sosyal meselelere işaret eden bir iletişim kanalı olma işlevine odaklanmaktadır. Çalışmanın temel gayesi, öğrencilerin toplumsal sorunları baskıresim yoluyla görselleştirmelerine olanak tanımak ve bu süreçte empati, eleştirel düşünme ile sosyal sorumluluk yetilerindeki gelişimi incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseninde tasarlanan araştırmanın çalışma grubunu, görsel sanatlar eğitimi gören 16 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma verileri, öğrencilerin ürettiği sosyal içerikli baskıresim afişleri üzerinden gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiş; veriler içerik analiziyle çözümlenerek kod, tema ve frekanslar saptanmıştır. Bulgular, katılımcıların uygulamalarında ağırlıklı olarak adalet, eşitsizlik, kadın ve çocuk hakları ile çevre sorunlarına yöneldiğini ortaya koymuştur. Görüşmelerde katılımcılar; sanatın empati kurdurma, farkındalık uyandırma ve toplumsal dönüşümü tetikleme gücünün altını çizmişlerdir. Bu süreç, öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini pekiştirirken, sanatın salt estetik bir eylemden ziyade toplumsal bilinçlenme ve iletişim vasıtası olduğunu kavramalarını sağlamıştır. Ayrıca baskıresmin çoğaltılabilir doğası, iletilerin geniş kitlelere yayılmasına imkân tanıdığı için, bu teknik öğrenciler tarafından demokratik ve işlevsel bir sanatsal yöntem olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baskıresim, Sanat eğitimi, Görsel iletişim, Toplumsal farkındalık, Sosyal sorumluluk.

&

Abstract: Examining the potential of printmaking practices to create social awareness, this research focuses on the function of art as a communication channel addressing environmental, political, and social issues. The main objective of the study is to enable students to visualize social problems through printmaking and to examine the development of their empathy, critical thinking, and social responsibility skills throughout this process. Designed as a case study within qualitative research approaches, the study group consists of 16 pre-service teachers receiving visual arts education. Research data were collected through semi-structured interviews based on the social-themed printmaking posters produced by the students; the data were analyzed using content analysis to determine codes, themes, and frequencies. The findings revealed that the participants predominantly focused on issues such as justice, inequality, women's and children's rights, and environmental problems in their practices. During the interviews, participants underlined the power of art to foster empathy, raise awareness, and trigger social transformation. While reinforcing the students' sense of social responsibility, this process allowed them to comprehend that art is not merely an aesthetic act but rather an instrument for social consciousness and communication. Furthermore, because the reproducible nature of printmaking enables messages to reach wider audiences, the students evaluated this technique as a democratic and functional artistic method.

Keywords: Printmaking, Art education, Visual communication, Social awareness, Social responsibility

Atıf/Cite as: Solmaz, H., Oğullu, E. ve Kızılırmak Çekinmez, B. (2025). Görsel sanatlar eğitiminde baskıresim yoluyla sosyal mesajların aktarımı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26(2), 1153-1171, 10.17240/aibuefd.2026..-1835588

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuelt

Copyright © Published by Bolu Abant Izzet Baysal University– Bolu

* Bu çalışma 1919B012413449 başvuru numaralı TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir.

[1] Lisans Öğrencisi, Hamdican Solmaz, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, hamdicansolmaz4@gmail.com, ORCID: 0009-0008-7739-3814

[2] Lisans Öğrencisi, Esin Oğullu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, ogulluesin@gmail.com, ORCID: 0009-0004-6402-4690

[3] Sorumlu Yazar: Doç. Dr. Buse Kızılırmak Çekinmez, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, busekizilirmak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9407-5868

*This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

1. GİRİŞ

Sanatsal üretim süreci; sanatçının iç dünyasını, düşüncelerini ve toplumsal tanıklıklarını somutlaştırma arayışının bir sonucudur. Bu arayışta teknik ve malzeme, düşüncenin görünür kılınmasındaki en temel vasıtalar olarak karşımıza çıkar. Tarihsel süreçte farklı materyal ve yöntemleri kullanan sanatçılar, bir anlatım aracı olarak, baskıresim tekniklerinin sunduğu imkânları da en iyi şekilde değerlendirmişlerdir (Demir, 2012, s. 75). Baskıresim; sunduğu dokusal zenginlikler, katmanlı yapı ve rastlantısallığa açık teknik doğasıyla, sanatçılara diğer plastik sanatlardan ayrışan özgün bir görsel dil sunmuştur. Bu dil, sadece estetik bir kaygının ürünü olmasının yanı sıra çağın ruhunu yansıtan dinamik bir yapıya sahiptir. Nitekim sosyal, kültürel ve teknolojik etkenlerle dönüşen günümüz sanatında, 20. yüzyılın çağdaş yaklaşımlarıyla sanatçılar; geleneksel gereçlerin yanı sıra hazır, organik, teknolojik veya tekstil nesnelerini gündelik işlevlerinden koparark sanatsal ifadeye yeni anlamlarla kazandırmışlardır (Usluca Erim, 2019, s. 264). Malzemenin ve tekniğin bu denli çeşitlenmesi, sanatın ifade gücünü artırmış; sanatçının toplumsal veya bireysel bir sorunu ele alırken kullandığı imgelerin anlam katmanlarını derinleştirmiştir.

Bu bağlamda sanat eseri, izleyici ile kurduğu diyalog üzerinden bir iletişim nesnesine dönüşmektedir. Sinan Şenocak'ın (2022:1) da belirttiği üzere; baskıresim teknikleriyle oluşturulan eserler, tıpkı diğer sanat formlarında gözlemlendiği üzere, genellikle izleyicide bir bilinç uyandırmak veya belirli bir mesajı aktarmak maksadıyla kurgulanmış imge ve söylemleri bünyesinde barındırır. Eserin barındırdığı bu söylem, sanatçının niyetini aşarak izleyicinin bilincinde yeni bir farkındalık alanı açmayı hedeflemektedir. Ancak bu hedefin gerçekleşmesi, mesajın doğru kurgulanmasına bağlıdır. Çalışmanın başarılı sayılabilmesi ve grafik tasarım üretimlerinin mesajı kitlelere en verimli şekilde ulaştırabilmesi amacıyla, tasarım içerisinde görsel bir bütünlük kurgulamak gerekmektedir (Güvenilir, 2013). Dolayısıyla, sosyal içerikli bir baskıresim uygulamasında estetik kaygı ile içerik arasındaki denge, eserin vuruculuğunu belirleyen temel faktördür. Mesajın görsel bütünlükle kurgulanması kadar, onun ne kadar geniş bir kitleye ulaştığı da sanatsal eylemin toplumsal karşılığını belirlemektedir. Baskıresim sanatı, tam da bu noktada, üretilen imgenin ve fikrin çoğaltılabilmesine olanak tanıyan yapısıyla, sanatın yalnızca belirli bir zümreye ait olduğu algısını yıkarak demokratik bir paylaşım ve yayılım alanı yaratmaktadır.

Baskıresim sanatının tarihsel süreçteki en belirleyici özelliği, sanat eserini "tekil ve ulaşılmaz" (biricik) bir nesne olmaktan çıkarıp, geniş kitlelerin erişimine sunabilmesidir. Bu disiplin, estetik değerden ödün vermeden sanatın dolaşım ağını genişletme potansiyeline sahiptir. Diğer sanat disiplinlerine kıyasla daha ekonomik olması, hızlı ve çoklu üretime imkân tanıması, baskıresmi geniş kitleler için ideal bir sanat biçimi haline getirmektedir. İçinde bulunduğumuz dinamik çağda, sanat eserinin tek ve erişilmez olduğu algısını yıkan bu alan, sanatı daha fazla insanla buluşturarak kitlesel bir nitelik kazanmasına zemin hazırlamaktadır (Demir, 2012, s. 76). Bu kitlesellik, sanatın toplumun alt katmanlarına inebilmesini ve elitist bir yapıdan sıyrılarak demokratikleşmesini sağlamaktadır. Bu demokratikleşme süreci, sadece eserin satın alınabilirliği ile sınırlı değil, eserin toplumsal yaşam içinde bir iletişim nesnesi olarak dolaşıma girmesini de kapsamaktadır. Konuyla ilgili olarak Demir (2012, s. 73), Plastik sanatlar içerisinde teknik ve estetik açıdan değerlendirilen baskıresim, çoğaltılabilir yapısı sayesinde geniş kitlelere erişebilme imkânı sunarak, bu disiplinin ayırt edici karakterini gözler önüne sermektedir. Yazar ayrıca, baskıresmin alım-satım ve değiş-tokuş kolaylığı sayesinde diğer sanat türlerinden ayrıldığına ve bu özelliğin, sanat eserlerinin sosyal yaşam içerisinde daha demokratik bir paylaşımla dolaşıma girmesine olanak tanıdığına işaret etmektedir. Eserin değiş-tokuşa uygun yapısı, kültürel ve fikirsel alışverişi hızlandırmakta; sanatı "sahip olunan pahalı bir meta" algısından çıkarıp paylaşılan bir değer statüsüne yükseltmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında, baskıresmin halkı bilgilendirme ve eğitme konusundaki bu demokratik ve katılımcı gücünün en somut örneklerinden biri, Rus halk sanatı geleneğinde karşımıza çıkan "Lubok" baskılarıdır.

Adını, baskı kalıplarının hazırlandığı özel bir ağaç türü olan 'lub' kelimesinden alan bu sanat, geniş halk kitlelerine ulaşan geleneksel bir ahşap baskı biçimi olarak literatürde yerini almıştır (Uğuz, 2025, s. 427). Lubok baskıresimlerinin oluşum süreci incelendiğinde, bu sanatın estetik kaygılardan ziyade sosyolojik ve ekonomik zorunluluklar üzerine inşa edildiği görülür. Lubok baskıresimlerinin yaygınlaşmasındaki temel

etken, estetik kaygılardan ziyade sosyolojik ve ekonomik zorunluluklardır. Köylü sınıfının büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmemesi, eserlerin son derece basit, açık ve kolay anlaşılır bir görsel dile sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca, hedef kitlenin maddi gücünün sınırlı olması, sanatçıları düşük maliyetli üretim yöntemlerine yöneltmiştir. Bu bağlamda, ağaç kabuğundan elde edilen ucuz kâğıtlar üzerine yapılan baskılar, sanatın "lüks tüketim" olmaktan çıkıp, en alt gelir grupları için bile erişilebilir ve satın alınabilir bir nesneye dönüşmesini sağlamıştır (Vasiljevic, 1995). Baskıresmin bu erişilebilir yapısı, zamanla onu güçlü bir politik ifade aracına dönüştürmüştür. Stephen M. Norris (2007), Lubok baskılarının sadece bir halk eğlencesi olmadığını; özellikle kriz ve savaş dönemlerinde ulusal kimliği inşa eden stratejik bir araç olduğunu belirtir. Norris'e göre, 1812 Napolyon Savaşları sırasında Lubok sanatçıları, ürettikleri karikatürize imgelerle bir imge savaşı başlatmış; halkı ortak bir düşmana karşı birleştirerek toplumsal bilinci görsel yolla şekillendirmişlerdir. Bu süreçte Lubok, basit bir halk resminden çıkarak, geniş kitleleri mobilize eden etkili bir propaganda ve iletişim aracına evrilmiştir (Norris, 2007).

Bu tarihsel evrim, baskıresmin "demokratik" gücünü kanıtlar niteliktedir. Lubok'un yaygın popülaritesi ve baskıresmin imkânlarını kullanarak sanatı erişilebilir kılması, sanatı demokratikleştirmiş ve onu yalnızca elitlerin alanı olmaktan çıkarıp kitlelerin erişebileceği bir ifade biçimi haline getirmiştir. Sanatın bu anlamda demokratikleşmesi, halk arasında kültürel sahiplenme ve güçlenme duygusunu teşvik etmiştir (Uğuz, 2025, s. 428). Tarihsel süreçte Lubok örneğinde görülen bu "halka ulaşma" ve "görsel yolla mesaj iletme" geleneği, günümüz görsel iletişim tasarımının ve afiş sanatının da temel dinamiklerini oluşturmaktadır.

Baskıresmin demokratik ve çoğaltılabilir yapısının görsel iletişimdeki en somut karşılığı, hiç şüphesiz afişlerdir. (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.) tarafından; "bir şeyi duyurmak veya tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanı" olarak tanımlanan afiş, tarihsel süreçte teknolojik gelişmelerle paralel bir evrim geçirmiştir (TDK, 2025). Afişin kökenlerini araştırdığımızda, Gutenberg'in matbaayı buluşuna dek uzanan tarihsel bir süreci ele alma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Matbaa öncesi ve ilk dönemlerde, tasarım tekniklerinin sınırlı olması nedeniyle afişler, sade metinler ve basit süslemelerle sınırlı kalmıştır. Ancak 1798 senesinde Johann Alois Senefelder'in icat ettiği ve Engelmann'ın ileriye taşıdığı litografi (taş baskı) tekniği, 120x160 cm gibi büyük boyutlarda üretim imkânı sağlayarak afişin görsel dilini zenginleştirmiş ve yeni yaklaşımların doğmasına önayak olmuştur (Toksöz, 2023, s. 30; Karaşahinoğlu ve Sürücü, 2023, s. 2824). Teknikteki bu ilerleme, afişi sadece ticari bir duyuru aracı olmaktan çıkarıp, politik ve toplumsal bir güce dönüştürmüştür. Nitekim 1789 Fransız Devrimi ile afişler, "özgürlük, eşitlik, kardeşlik veya ölüm" temalarıyla halkı yönlendirmek ve propaganda yapmak amacıyla stratejik bir araç olarak kullanılmıştır (Karaşahinoğlu ve Sürücü, 2023, s. 2824-2825). Bu süreç, 20. yüzyıldaki savaşlar, ekonomik krizler ve politik devrimlerle devam etmiştir. Çitçi ve Eraldemir'in (2017, s. 788) belirttiği gibi; afiş tasarımları hem yaşanılan bu tarihsel süreçlerin tanıklıklarını yansıtmış hem de toplumun karar alma biçimlerini etkileyerek bir sonraki dönemin gelişimine önayak olmuştur. Türkiye'de ise bu süreç, Batı'ya kıyasla daha geç başlamış; İbrahim Müteferrika'nın matbaa girişimi ve Lale Devri ile ilk örnekler Osmanlı kentlerinde görülmeye başlanmıştır (Karaşahinoğlu ve Sürücü, 2023, s. 2825).

Günümüzde ise afişler, Becer'in (2018, s. 201) sınıflandırmasıyla; reklam, kültürel ve sosyal afişler olarak üç ana grupta incelenmektedir. Bu araştırmanın odak noktası olan sosyal afişler; tüketim ve kâr amacı gütmeyen, insan hakları, çevre sorunları, ayrımcılık gibi konularda toplumsal bilinç oluşturmayı hedefleyen tasarımlardır (Çeken, 2016, s. 5). Çelikçi, Mercin ve Çelikçi'ye (s. 164) göre bu afişler, toplumsal yaşamın gerekliliklerini öğretmek, tepki oluşturmak ve bireyleri harekete geçirmek amacı taşır. Sosyal afişler, diğer medya öğelerine kıyasla daha geniş bir kitleye ulaşarak, izleyicinin görsel hafızasına mesajı kaydetmesini ve kalıcı bir bilinç oluşmasını sağlar. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren küreselleşme, çevre kirliliği ve insan hakları konularının gündeme gelmesiyle, sivil toplum kuruluşları farkındalık yaratmak için afişi en etkili iletişim yöntemlerinden biri olarak kullanmaya başlamıştır (Toksöz, 2023, s. 32).

Ancak bir afişin beklenen sosyal etkiyi yaratabilmesi, tasarım gücüne bağlıdır. Günümüzde yaşam koşullarının hızlanması, insanların çevresindeki iletileri hızlı ve kolay algılama ihtiyacını doğurmuştur (Bürge, 2020, s. 403). Bu nedenle afiş tasarımı, vuruculuk, inandırma gücü ve kolay algılanabilirlik özelliklerini barındırmalıdır. Bürge (2020, s. 409), etkili bir afişte düz bir anlatım yerine metaforik kurguların ve anlam katmanlarının kullanılmasının, hedef kitle üzerinde daha derin bir farkındalık yarattığını vurgular. Benzer şekilde Kızıldemir (2022, s. 71) de, izleme süresinin saniyelerle sınırlı olduğu günümüzde, mesajın dikkat çekebilecek kadar özgün ve yaratıcı olması gerektiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak afişler, toplumsal hafızanın ve kolektif bilincin bir yansımasıdır (Erzincan, 2023, s. 1694). Toplumsal mesaj iletiminde etkili görsel iletişim araçlarının başında gelen bu tasarımlar, iletilmek istenen mesajı yalın, çarpıcı ve kolay anlaşılır bir görselliğe dönüştürerek geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Özellikle baskıresim teknikleriyle üretilen afişler hem çoğaltılabilirlik özellikleri hem de estetik nitelikleriyle toplumsal farkındalık süreçlerine önemli katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda, "Görsel Sanatlar Eğitiminde Baskıresim Yoluyla Sosyal Mesajların Aktarımı" başlıklı bu çalışma, öğrencilerin afiş tasarımı yoluyla sosyal sorunları nasıl anlamlandırdıklarını ve sanat aracılığıyla nasıl bir toplumsal bilinç geliştirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Afişlerin toplumsal hafızada yer etmesini ve kitleleri harekete geçirmesini sağlayan temel dinamik, dayandığı görsel iletişim disiplininin gücüdür. Hızlı geri bildirim imkânı sunması ve net sonuçlar doğurmasıyla bilinen görsel iletişim, insanoğlunun tarih boyunca kullandığı en eski anlaşma yollarından biridir. Kızıldemir (2022, s. 69), görsel iletişimin sözlü iletişimin yetersiz kaldığı durumlarda toplumları yönlendirebilen evrensel bir sistem olduğunu; ayrıca işitsel iletişimden ayrılarak kalıcılığı ve farklı zaman dilimlerinde etkinliğini sürdürebilmesi sayesinde "belgesel bir nitelik" taşıdığını vurgulamaktadır. Görsel iletişimin sunduğu bu kalıcılık, üretilen imgenin sadece o anı değil, geleceği de etkileme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, "Sanatsal İfade: Baskıresim ile Sosyal Mesajlar" başlıklı bu çalışma, görsel iletişimin bu belgesel ve kalıcı yönünü merkeze almaktadır. Araştırma, görsel sanatlar eğitimi alan öğretmen adaylarının, baskıresim tekniklerini birer görsel iletişim aracı olarak kullanarak; sözlü olarak ifade etmekte zorlandıkları toplumsal, politik ve çevresel sorunları nasıl evrensel bir görsel dile dönüştürdüklerini incelemektedir. Çalışma, öğrencilerin sadece teknik bir üretim yapmalarının yanı sıra sanatın dönüştürücü gücünü kullanarak toplumsal farkındalık yaratma süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın temel amacı; görsel sanatlar eğitimi alan öğretmen adaylarının, baskıresim sanatını toplumsal sorunlara dikkat çeken bir görsel iletişim ve ifade aracı olarak kullanma süreçlerini incelemek; bu sanatsal üretim deneyiminin onların toplumsal farkındalıkları, sosyal sorumluluk bilinçleri ve sanata bakış açıları üzerindeki dönüştürücü etkisini ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

1- Öğretmen adaylarının sanatsal üretimlerinde öncelik verdikleri toplumsal sorun temalarını ve bu konuları tercih etme nedenlerini belirlemek,
2- Tasarlanan baskıresim afişlerinin izleyici üzerinde yaratması amaçlanan etkiyi ve mesaj iletim hedeflerini ortaya koymak,
3- Proje sürecinin, katılımcıların toplumsal sorunlara yönelik yeni farkındalıklar ve farklı bakış açıları geliştirmelerine olan katkısını incelemek,
4- Adayların, sanatın toplumsal değişim yaratma gücüne ve mesaj iletimindeki etkililiğine yönelik görüşlerini değerlendirmek,
5- Öğrencilerin toplumsal sorumluluk bilinçlerinde proje öncesine kıyasla meydana gelen değişim ve dönüşümleri saptamak,
6- Baskıresim sanatının teknik doğasında yer alan çoğaltılabilirlik özelliğinin, öğrenciler tarafından mesajın yayılması, erişilebilirliği ve etkileşimi bağlamında nasıl değerlendirildiğini ortaya koymaktır.

1.2. Araştırmanın önemi

Bu araştırma, baskıresim eğitimini yalnızca teknik bir beceri kazanımı olarak değil, toplumsal sorunlara dikkat çeken güçlü bir görsel iletişim ve ifade aracı olarak ele alması bakımından önem taşımaktadır. Alan yazındaki çalışmaların aksine, baskıresmin teknik süreçlerinden ziyade sosyal sorumluluk ve farkındalık yaratma potansiyeline odaklanarak literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Ayrıca, geleceğin eğitimcileri olan öğretmen adaylarının, sanatın çoğaltılabilir ve demokratik yapısını kullanarak eleştirel düşünme ve etik duyarlılık kazanmaları, araştırmanın eğitsel değerini ve yaygın etkisini ortaya koymaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın deseni

Sosyal olguların kendi doğal bağlamlarında ve çok yönlü olarak ele alınmasını sağlayan nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışma, durum çalışması deseninde kurgulanmıştır. Sınırları net bir biçimde çizilmiş güncel bir sistemin veya sürecin ayrıntılı olarak betimlenmesini merkeze alan durum çalışması; araştırmacının müdahalesi dışında gelişen olayların kendi gerçeklikleri içinde derinlemesine incelenmesine fırsat verir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Olay ile içinde bulunduğu bağlamın kesin hatlarla ayrılamadığı araştırmalarda sıklıkla başvurulan bu yaklaşım, ağırlıklı olarak "nasıl" ve "niçin" sorularına yanıt aramaktadır. Bu doğrultuda, öğretmen adaylarının baskıresim aracılığıyla sosyal mesaj kurgulama pratikleri ve söz konusu sanatsal sürecin toplumsal farkındalık düzeylerine yansımaları herhangi bir müdahale olmaksızın, kendi doğal akışı içinde incelenmek istendiğinden araştırmada durum çalışması benimsenmiştir.

2.2. Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme stratejisi esas alınarak belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme stratejisi, Marshall ve Rossman'ın (2014) ifadesiyle, belirlenen niteliklere sahip tüm durumların kapsamlı bir şekilde ele alınmasını içerir. Araştırma sürecinde kullanılacak bu ölçütler, araştırmacı tarafından özgün olarak hazırlanabileceği gibi hazır listeler üzerinden de belirlenebilir. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubu; Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı lisans programının üçüncü sınıfında öğrenim görmekte olan 16 öğretmen adayından oluşmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde ilgili dönemde Baskıresim dersini alıyor olma ve teknik ön bilgiye sahip olma ölçütleri temel alınmıştır. Öğretmen adaylarının üçüncü sınıftan seçilmesinin temel nedeni; bu düzeydeki öğrencilerin baskıresim tekniklerine dair gerekli teorik bilgiye, malzeme hâkimiyetine ve psikomotor becerilere sahip olmalarıdır. Bu durum, süreçte hedeflenen sanatsal üretimin niteliği ve teknik deneyim açısından çalışma grubu için en uygun profilin oluşmasını sağlamıştır.

2.3. Veri toplama araçları ve süreci

Araştırmada, katılımcıların sanatsal üretim süreçlerine dair düşüncelerini, eserlerinde kullandıkları imgelerin anlamlarını ve süreç boyunca edindikleri sosyal farkındalık düzeylerini derinlemesine inceleyebilmek amacıyla nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda, araştırmacı tarafından geliştirilen "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Formun geliştirilme sürecinde, araştırmanın problemine ve alt amaçlarına hizmet edecek şekilde beş adet açık uçlu soru hazırlanmıştır. Açık uçlu sorular, katılımcıların düşüncelerini herhangi bir sınırlama olmaksızın, özgürce ifade edebilmelerine olanak tanımak amacıyla tercih edilmiştir. Hazırlanan taslak formun kapsam geçerliliğini, soruların amaca uygunluğunu ve dilsel anlaşılırlığını sağlamak amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Form, iki dil uzmanı ve üç alan uzmanı olmak üzere toplam beş akademik uzmanın incelemesine sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler ve eleştiriler doğrultusunda, sorularda gerekli sadeleştirme ve kapsam düzenlemeleri yapılmış; forma nihai şekli verilerek uygulama

aşamasına hazır hale getirilmiştir. Araştırmanın uygulama süreci, TÜBİTAK projesi kapsamında belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda yapılandırılmıştır. Süreç, katılımcı grubun proje konusu olan "toplumsal ve sosyal sorunlar" (adalet, eşitsizlik, çevre sorunları, insan hakları vb.) hakkında kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmesiyle başlamıştır. Bu aşamada, sanatın toplumsal farkındalık yaratmadaki rolü üzerine tartışmalar yürütülmüş ve öğrencilerin odaklanacakları temaları belirlemeleri sağlanmıştır.

Uygulama süreci toplam 14 haftalık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süre boyunca öğretmen adaylarından, seçtikleri sosyal temaları baskıresim tekniklerini kullanarak sanatsal bir ifadeye dönüştürmeleri istenmiştir. Sanatsal üretim aşamasında, öğrencilerin yaratıcılıklarını kısıtlamamak adına teknik seçim konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemiş; katılımcılar serbest bırakılmıştır.

Uygulama ve atölye sürecinin tamamlanmasının ardından, araştırmanın veri toplama aşamasına geçilmiştir. Öğrencilerin üretim süreçlerini, eserlerinde kullandıkları metaforları ve konuyla ilgili kazandıkları farkındalıkları derinlemesine incelemek amacıyla "yarı yapılandırılmış görüşme formu" uygulanmıştır. Veri toplama aracı, 2024-2025 öğretim yılı bahar döneminin son haftasında katılımcılara uygulanmıştır. Bu süreçte, nitel verilerin toplandığı resim-iş öğretmenliği anabilim dalı lisans programının 3. sınıfında öğrenim gören öğretmen adaylarına gerekli açıklamalar yapılmış ve formdaki soruları kendi görüşlerine göre yanıtlamaları istenmiştir. Görüşmeler, katılımcıların ürettikleri eserler üzerinden gerçekleştirilmiş; öğrencilerin hem teknik deneyimleri hem de sosyal mesaj kurguları sorgulanmıştır.

Nitel araştırmalarda iç geçerlilik ve araştırmanın güvenilirliğini artırmanın en temel yollarından biri veri çeşitlemesidir. Arslan (2022), alan yazındaki temel kaynaklara (Lincoln ve Guba, 1985; Silverman, 2013) dayanarak çeşitlemeyi; görüşme, gözlem ve doküman gibi farklı veri toplama yöntemlerinin bir arada kullanılmasıyla araştırmanın geçerliliğinin yükseltilmesine ve sonuçların zenginleşmesine katkı sağlayan bir teknik olarak tanımlamaktadır. Yine Arslan'ın (2022) vurguladığı üzere, veri türlerinin çeşitlendirilmesi sayesinde araştırmacı, farklı kanallardan elde edilen bulguların birbirini ne ölçüde desteklediğini karşılaştırmalı olarak değerlendirme imkânı bulmaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırmada, yalnızca 16 öğretmen adayıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin yaratabileceği güvenilirlik sınırlılıklarını aşmak amacıyla, elde edilen kod ve temalar ilgili literatürdeki kuramsal kaynaklar ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin yapıkları afişler görüşme sorularına verdikleri cevaplarla olan tutarlılığı da gözden geçirilmiştir. Görüşmelerden ortaya çıkan bulgular, alan yazından betimsel analiz yöntemiyle seçilen alıntılarla temellendirilmiş; böylelikle araştırmanın geçerliliği ve tutarlılığı bilimsel bir zeminle desteklenerek güçlendirilmiştir.

2.4. Verilerin analizi

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Görüşme kayıtları yazıya döküldükten sonra veriler detaylı bir okumaya tabi tutulmuş; katılımcı görüşleri belirli kategorilerde toplanmış ve frekans analizleri ile desteklenerek okuyucunun kolayca anlayabileceği bir biçimde düzenlenmiştir. Bu kodlar üzerinden araştırmanın temel problemini açıklayan ana temalar ve kategoriler belirlenmiş, bulgular yorumlanabilir hale getirilmiştir.

2.5. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Etik değerlendirme kararının tarihi: 06/05/2025

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 22504254-050.04 - 2025/07-42

3. BULGULAR

Araştırmanın birinci sorusu "Bu proje kapsamında hangi toplumsal sorunu ele almak istedin ve neden bu konuyu seçtin?" olmuştur. Aşağıda bulunan Tablo 1'de öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar yer almaktadır:

Tablo 1.
Bu Proje Kapsamında Hangi Toplumsal Sorunu Ele Almak İstedin ve Neden Bu Konuyu Seçtin?

Tema	Kodlar (Alt Boyutlar)	Öğrenciler	*f*
Adalet ve Eşitsizlik	Toplumsal adaletsizlik, eşitsizlik, sınıf farkı, adalet sistemi eleştirisi	Ö1, Ö2, Ö6, Ö13	4
Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitsizliği	Kadın hakları, kadına şiddet, çocuk gelinler, toplumsal cinsiyet rolleri	Ö4, Ö15, Ö16	3
Çocuk Hakları ve Sosyal Duyarlılık	Sokak çocukları, savaş mağduru çocuklar, çocukların hak eşitsizliği	Ö5, Ö6	2
Çevresel Sorunlar	Küresel ısınma, kuraklık, su kirliliği, çevre duyarlılığı	Ö7, Ö8, Ö10, Ö11	4
Hayvan Hakları ve Doğa Etiği	Kuş avcılığı, hayvanlara yönelik şiddet, moda için hayvan öldürme	Ö12, Ö14	2
Tüketim Kültürü ve Kapitalist Eleştiri	Tüketim çılgınlığı, moda ve bilinçsiz tüketim eleştirisi	Ö14	1
Toplam		16 öğrenci	**16**

Birinci alt probleme ilişkin veri analizinde, "Bu proje kapsamında hangi toplumsal sorunu ele almak istedin ve neden bu konuyu seçtin?" sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin ifadeleri benzerliklerine göre kategorize edilmiş ve yedi ana tema belirlenmiştir. Bu temalar adalet ve eşitsizlik, kadın hakları ve cinsiyet eşitsizliği, çocuk hakları ve sosyal duyarlılık, çevresel sorunlar, hayvan hakları ve doğa etiği, tüketim kültürü ve kapitalist eleştiri ile küresel eşitsizlik ve ırkçılık olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 1'deki frekans değerleri incelendiğinde, öğrencilerin en fazla adalet ve eşitsizlik (*f*=4) ile çevresel sorunlar (*f*=4) temalarını ele aldığı, en az ise tüketim kültürü (*f*=1) ve küresel eşitsizlik (*f*=1) temalarında görüş bildirdiği görülmektedir. Adalet ve eşitsizlik kategorisinde öğrenciler, toplumsal sistemdeki adaletsizliklere ve gelir farkına dikkat çekmişlerdir. Çevresel sorunlar temasında ise öğrenciler, küresel ısınma, kuraklık ve su kirliliği gibi güncel çevre problemleri üzerinden farkındalık yaratmayı hedeflemişlerdir. Kadın hakları, çocuk hakları ve hayvan hakları temaları ise öğrencilerin empati ve duyarlılık yönelimlerini göstermektedir.

Bu temalara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö1: "Adaletsizlik ve toplumsal eşitsizlik sorununu ele almak istedim. Bu ve benzeri konuların toplumda çığ gibi büyümesi ve insanların sessiz kalması beni bu konuyu seçmeye itti."

Ö6: "Savaşlar ve çocukların hak eşitsizliği üzerine bir kompozisyon çalıştım. Adalet ve eşitlik kavramlarının her çocuk için eşit olması gerektiğini vurgulamak istedim."

Ö15: "Kadına şiddeti ele almak istedim çünkü dönemimizde kadına karşı istismarın daha çok öne çıktığını düşünüyorum."

Bu görüşler, öğrencilerin baskıresim çalışmalarında toplumsal duyarlılığa, adalet arayışına ve çevresel farkındalığa dayalı konulara yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin toplumsal meseleleri ve çevresel sorunları sanatsal üretimlerinde sorunsallaştırması, sanat eğitiminin bireylerde ekolojik farkındalık ve çevre bilinci oluşturmadaki etkili rolünü vurgulayan güncel literatürle doğrudan örtüşmektedir (Karaahmet Balcı, Çelik ve Mıhçıoğlu, 2025). Benzer şekilde Kayahan ve Çevik (2021) de

günümüz sanat pratiklerinin yalnızca estetik bir kaygı veya seyirlik bir ilham barındırmadığını; aksine izleyicide çevre bilinci, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk duygusu uyandırmayı hedefleyen aktif bir iletişim diline dönüştüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda, çalışmadan elde edilen bu bulgular alan yazını destekler nitelikte olup; öğrencilerin baskıresim tekniğini salt biçimsel bir ifade aracı olarak görmediklerini, aksine güçlü bir sosyal sorumluluk ve eleştirel iletişim aracına dönüştürdüklerini göstermektedir.

Araştırmanın ikinci sorusu "Ürettiğin baskıresim afişinin insanlarda nasıl bir etki yaratmasını amaçladın?" olmuştur. Aşağıda bulunan Tablo 2'de öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar yer almaktadır:

Tablo 2.
Ürettiğin Baskıresim Afişinin İnsanlarda Nasıl Bir Etki Yaratmasını Amaçladın?

Tema	Kodlar (Alt Boyutlar)	Öğrenciler	*f*
Farkındalık ve Bilinç Yaratma	Toplumsal bilinci artırmak, duyarlılık kazandırmak, farkına varmak, bilinçli davranış geliştirmek	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö15, Ö16	9
Empati ve Duygusal Etkileşim	İzleyicide duygusal bağ kurma, empati oluşturma, vicdanı harekete geçirme	Ö2, Ö4, Ö6	3
Davranış Değişikliği ve Sorumluluk	İnsanların daha dikkatli, sorumlu, çevreye ve canlılara duyarlı davranmasını sağlama	Ö3, Ö10, Ö11, Ö12	4
Sosyal Eleştiri ve Değişim Çağrısı	Toplumdaki yanlışlara dikkat çekmek, değişim için fark yaratmak, adalet ve eşitlik vurgusu	Ö6, Ö9, Ö13, Ö15, Ö16	5
Sanatsal İfade ve Estetik Dikkat Çekme	Renk, biçim, anlatım gücüyle etki yaratma, özgünlük, sanatın çekiciliği	Ö8, Ö10	2
Hayvan ve Doğa Duyarlılığı	Hayvanlara hoşgörü, doğayı koruma, insan–doğa ilişkisine vurgu	Ö12, Ö14	2
Toplam	—	16 öğrenci	**16**

İkinci alt probleme ilişkin veri analizinde, "Ürettiğin baskıresim afişinin insanlarda nasıl bir etki yaratmasını amaçladın?" sorusuna verilen yanıtlar benzerliklerine göre beş ana tema altında toplanmıştır. Bu temalar farkındalık ve bilinç yaratma, empati ve duygusal etkileşim, davranış değişikliği, sosyal eleştiri ve değişim çağrısı ve sanatsal ifade olarak belirlenmiştir. Ayrıca bir katılımcı birden fazla temaya kodlanabildiğinden frekans toplamı katılımcı sayısını aşmaktadır.

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin en fazla farkındalık yaratma (*f*=9) temasına yöneldikleri, diğer temaların bu ana amaca hizmet eden alt başlıklar şeklinde geliştiği görülmüştür. Öğrenciler sanatın estetik bir üretim biçimi olması ile birlikte toplumsal duyarlılığı artıran bir iletişim aracı olduğunu vurgulamışlardır.

Bu temalara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö6: "Çocukların seçme şanslarının olmadığı durumların ne kadar acı verici olduğunu göstermek istedim. Savaşların kaybettirdiğini anlatmak istedim."

Ö10: "Küresel ısınmanın ne olduğunu fark ettirmek, insanların suyu dikkatli kullanmalarını sağlamak istedim."

Ö13: "Adalet tanrıçasına bakıp düşünmelerini istedim. Terazideki para ve diplomayla farkındalık yaratmak istedim."

Öğrencilerin çoğunluğu çalışmalarını bir farkındalık yaratma aracı olarak konumlandırmıştır. İkinci en güçlü eğilim, sanatın toplumsal eleştiri ve değişim yaratma potansiyeline duyulan inançtır. Öğrencilerin çoğunluğunun çalışmalarını bir farkındalık yaratma aracı olarak konumlandırması ve sanatın toplumsal eleştiri potansiyeline vurgu yapması, sanatın kitleleri harekete geçirme gücüyle ilişkilidir. Görsel iletişim tasarımında temel amacın toplumu ilgilendiren mesajların estetik ve işlevsel bir yolla izleyiciye aktarılması olduğu dikkate alındığında, bu tür farkındalık çalışmalarının izleyicide kalıcı bir etki yarattığı söylenebilir. Gümüş ve Papağan (2018), grafik tasarım ürünleri ile desteklenen sosyal sorumluluk projelerinin, kullanılan imgeler ve sloganlar sayesinde hedef kitlede kalıcı izler uyandırdığını ve izleyicinin olayı daha

net anlamasını sağladığını belirtmektedir. Özellikle ciddi sosyal sorunların yansıtıldığı görsel mesajlarda empatiye olan ihtiyacın altını çizen Birol ve Birol (2024), empatik tasarım yaklaşımıyla kurgulanan sosyal sorunların izleyiciyle duygusal bir bağ kurarak iletişimin hedeflenen amacına ulaşmasında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların eserlerinde öne çıkan empati ve duygusal etkileşim eğilimi; sanatın estetik bir üretim olmasının yanı sıra toplumsal dönüşümü tetikleyen stratejik bir iletişim vasıtası olarak içselleştirildiğini kanıtlamaktadır.

Araştırmanın üçüncü sorusu "Bu proje seni toplumsal sorunlar hakkında farklı düşünmeye ya da yeni farkındalıklar geliştirmeye teşvik etti mi? Nasıl?" olmuştur. Aşağıda bulunan Tablo 3'te öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar yer almaktadır:

Tablo 3.
Bu Proje Seni Toplumsal Sorunlar Hakkında Farklı Düşünmeye ya da Yeni Farkındalıklar Geliştirmeye Teşvik Etti mi? Nasıl?

Tema	Kodlar (Alt Boyutlar)	Öğrenciler	*f*
Farklı Düşünme ve Bilinç Geliştirme	Toplumsal olayları yeniden değerlendirme, farklı bakış açısı kazanma, farkındalık artışı	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15	9
Empati ve Duyarlılık Artışı	İnsanlara ve doğaya karşı empati, merhamet, hassasiyet geliştirme	Ö4, Ö6, Ö7, Ö12	4
Sanat Yoluyla Bilinçlenme	Sanatın farkındalık yaratma gücünü keşfetme, sanatsal farkındalık	Ö1, Ö3, Ö7, Ö14	4
Var Olan Farkındalığın Pekişmesi	Zaten farkında olma, projeyle farkındalığın güçlenmesi	Ö3, Ö9, Ö11, Ö13, Ö15	5
Değişim Yaşamama / Etkilenmeme	Zaten duyarlı olma veya yeni bir farkındalık kazanmama	Ö2, Ö11, Ö16	3
Toplam	—	16 öğrenci	**16**

Üçüncü alt probleme ilişkin veri analizinde, "Bu proje seni toplumsal sorunlar hakkında farklı düşünmeye ya da yeni farkındalıklar geliştirmeye teşvik etti mi?" sorusuna verilen yanıtlar beş tema altında toplanmıştır. Bu temalar farklı düşünme ve bilinç geliştirme, empati ve duyarlılık artışı, sanat yoluyla bilinçlenme, var olan bilincin pekişmesi ve değişim yaşamama olarak belirlenmiştir.

Tablo 3'teki frekans dağılımına göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu farklı düşünme ve bilinç geliştirme (*f*=9) temasında görüş bildirmiştir. Öğrenciler, proje süreciyle birlikte toplumsal olaylara karşı daha derinlemesine düşünmeye başladıklarını ifade etmişlerdir.

Bu temalara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö6: "Toplumsal sorunlar sadece yara alan insanları değil, merhamet sahibi herkesi etkiliyor. Bu konulara daha hassas yaklaşmam gerektiğini hissettim."

Ö7: "Kanıksadığım küresel ısınma konusunu araştırarak bilinçlenmeme teşvik etti."

Ö14: "Baskıresim ile daha fazla toplumsal sorun ele alınabilir ve insanlara bilinç kazandırılabilir."

Bu görüşler, öğrencilerin proje süreci boyunca empati, eleştirel düşünme ve farkındalık becerilerinin geliştiğini ve sanat yoluyla toplumsal bilinç kazanımının güçlendiğini göstermektedir. Görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanatsal üretim aşamasında yaşadıkları bu entelektüel ve duygusal dönüşüm, alan yazındaki benzer çalışma sonuçlarıyla desteklenmektedir. Sarıbaş (2024), görsel sanatlar eğitiminde toplumsal içerikli konuların ele alınmasının öğretmen adaylarında farklı bakış açıları geliştirdiğini ve özellikle kendisinden farklı olan bireylerle empati kurma noktasında belirgin bir isteklilik yarattığını vurgulamaktadır. Araştırmacıya göre bu tür sanatsal pratikler, öğrencilerin çevrelerindeki sorunları kanıksanmış olmaktan çıkarıp onları sorgulayan duyarlı bireylere dönüşmelerine katkı sağlamaktadır.

Benzer şekilde Turhan Türkkan ve Boran Şenocak (2021), görsel sanatlar öğretmen adaylarının eleştirel pedagoji konularına yönelik farkındalık kazanmalarının; onların gelecekteki mesleki yaşamlarında araştırmacı, sorgulayıcı ve öğrencilerin özgür davranışlarını teşvik edici bir rol üstlenmelerine zemin hazırladığını belirtmektedir. Çalışma kapsamında öğrencilerin 'farklı düşünme ve bilinç geliştirme' temasına yoğunlaşması, sanatın estetik ve sosyopolitik bir eylem olarak toplumsal değişimi tetikleme potansiyelini bir kez daha doğrulamaktadır.

Araştırmanın dördüncü sorusu "Sanatla toplumsal mesaj vermek sence ne kadar etkili? Sanat yoluyla toplumda değişim yaratabileceğine dair düşüncelerin nasıl şekillendi?" olmuştur. Aşağıda bulunan Tablo 4'te öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar yer almaktadır:

Tablo 4: "Sanatla toplumsal mesaj vermek sence ne kadar etkili? Sanat yoluyla toplumda değişim yaratabileceğine dair düşüncelerin nasıl şekillendi?"

Tablo 4.

Sanatla Toplumsal Mesaj Vermek Sence Ne Kadar Etkili? Sanat Yoluyla Toplumda Değişim Yaratabileceğine Dair Düşüncelerin Nasıl Şekillendi?

Tema	Kodlar (Alt Boyutlar)	Öğrenciler	*f*
Sanatın Etkileyici Gücü ve Evrenselliği	Sanatın dikkat çekici, düşündürücü, duygusal bağ kuran ve her kesime ulaşabilen bir araç olması	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö15, Ö16	10
Toplumsal Değişim ve Bilinçlendirme Potansiyeli	Sanatın toplumsal farkındalık yaratması, bilinç kazandırması, sessiz konuları görünür kılması	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö14, Ö15, Ö16	8
Sanatın Eleştirel ve Dönüştürücü Rolü	Sanatın sistem eleştirisi, adalet ve eşitlik çağrısı yapabilmesi	Ö4, Ö6, Ö13, Ö14, Ö15	5
Sanatın Görsellik ve Estetik Üzerinden Etkisi	Görselliğin gücü, renk ve biçim aracılığıyla dikkat çekme, izleyiciyi etkileme	Ö3, Ö8, Ö10, Ö11	4
Erişim ve Kitleye Ulaşma Sınırlılığı	Sanatın etkili olduğu ancak geniş kitlelere ulaşmasının zor olduğu düşüncesi	Ö2, Ö9, Ö13, Ö14	4
Sanatın Duygusal ve Ahlaki Yansımaları	Sanatın insan vicdanına, duyarlılığına, ahlaki değerlere hitap etmesi	Ö6, Ö7, Ö12	3
Toplam	—	16 öğrenci	**16**

Dördüncü alt probleme ilişkin veri analizinde, "Sanatla toplumsal mesaj vermek sence ne kadar etkili?" sorusuna verilen yanıtlar altı tema altında toplanmıştır. Bu temalar sanatın etkileyici gücü ve evrenselliği, toplumsal değişim potansiyeli, eleştirel ve dönüştürücü rolü, görsellik ve estetik etki, erişim sınırlılığı ve ahlaki-duygusal yansımalar olarak belirlenmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin en yüksek oranda sanatın etkileyici gücü ve evrenselliği (*f*=10) ile toplumsal değişim potansiyeli (*f*=8) temalarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcılar sanatın toplumun her kesimine ulaşabildiğini, düşündürme ve farkındalık oluşturma gücüyle değişimi tetikleyebileceğini ifade etmişlerdir.

Bu temalara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö3: "Sanat her türlü insanı kendine çeker. İlgisi olmayan biri bile bir kez olsun dönüp bakar çünkü sanat sıradanlıktan uzaktır."

Ö7: "Sanatla ilgilenen veya ilgilenmeyen herkes çalışmalarımızı gördüğünde sorguluyor. Görmezden gelinen konulara ışık oluyoruz."

Ö15: "Bir topluma en iyi mesajı o toplumun sanatı verir. Çünkü sanat o toplumun yaşamını ele alır."

Bu görüşler, öğrencilerin sanatın estetik yönünün ötesinde eleştirel, düşündürücü ve dönüştürücü bir toplumsal güce sahip olduğunu fark ettiklerini göstermektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%60'ın üzerinde) sanatın toplumsal farkındalık yaratma ve insan davranışlarını etkileme gücüne inanmaktadır.

Bu görüşler, öğrencilerin sanatın estetik boyutunu toplumsal bir sorumlulukla birleştirerek görsel bilinçlendirme kavramını içselleştirdiklerini kanıtlamaktadır. Katılımcıların sanatın toplumun her kesimine ulaşabilen etkileyici gücüne yaptıkları vurgu, alan yazındaki güncel verilerle desteklenmektedir. Birol ve Birol (2024), görsel iletişim tasarımının temel gayesinin bireyi ve toplumu ilgilendiren kültürel, sosyal ve ekonomik iletilerin estetik bir işlevsellikle izleyiciye doğru ve etkili bir biçimde aktarılması olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılara göre afişler, kamusal iletişim sanatının en güçlü biçimlerinden biridir ve izleyicilere sosyal sorunlara ilişkin mesajları iki boyutlu bir formatta etkili bir biçimde sunma kapasitesine sahiptir.

Araştırmanın beşinci sorusu "Proje öncesi ve sonrası düşündüğünde, toplumsal sorumluluk bilincinde bir değişim oldu mu? Olduysa nasıl?" olmuştur. Tablo 5'te öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar yer almaktadır:

Tablo 5.
Proje Öncesi ve Sonrası Düşündüğünde, Toplumsal Sorumluluk Bilincinde Bir Değişim Oldu Mu? Olduysa Nasıl?

Tema	Kodlar (Alt Boyutlar)	Öğrenciler	*f*
Toplumsal Sorumluluk Bilincinde Artış	Duyarlılık gelişimi, farkındalık artışı, bilinçli davranış, toplumsal sorumluluk hissinin güçlenmesi	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö14, Ö15, Ö16	11
Var Olan Bilincin Pekişmesi	Zaten duyarlı olma, farkındalığın artması ama yeni değil, önceki bilincin güçlenmesi	Ö3, Ö9, Ö11, Ö13, Ö15	5
Davranışsal Değişim ve Eyleme Geçme	Çevreye, doğaya, topluma daha duyarlı davranma, farkındalığı eyleme dönüştürme	Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö14, Ö16	6
Bilinç Değişimi Olmama	Zaten farkında olma, değişim gözlememe	Ö11, Ö12, Ö13	3
Toplam	—	16 öğrenci	**16**

Beşinci alt probleme ilişkin veri analizinde, "Proje öncesi ve sonrası düşündüğünde, toplumsal sorumluluk bilincinde bir değişim oldu mu?" sorusuna verilen yanıtlar dört tema altında toplanmıştır. Bu temalar toplumsal sorumluluk bilincinde artış, var olan bilincin pekişmesi, davranışsal değişim ve değişim yaşamama olarak belirlenmiştir.

Tablo 5'teki frekanslar incelendiğinde, öğrencilerin büyük çoğunluğunun toplumsal sorumluluk bilincinde artış (*f*=11) temasında görüş bildirdiği görülmektedir. Öğrenciler, sanat üretim süreciyle birlikte sosyal, çevresel ve etik konulara karşı daha duyarlı hale geldiklerini belirtmişlerdir.

Bu temalara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö6: "Evet oldu. Hassasiyetim arttı ve bu konulardaki çalışmalarımı sürdürmeye karar verdim. Her birey sorumluluk bilincini artırırsa sorunlara karşı nasıl tepki vereceğimizi daha iyi kavrarız."

Ö8: "Artık denizlerin, hayvanların korunması konusunda çok hassasım ve bu hassasiyetimi insanlara da aşılıyorum."

Ö14: "Sanatla insanları bilinçlendirmek konusunda kendimi sorumlu hissettim."

Bu görüşler, sanatın öğrencilerde bilişsel bir farkındalık ile birlikte etik ve davranışsal bir dönüşüm sağladığını da göstermektedir. Katılımcıların çoğu proje sonrasında toplumsal sorumluluk bilincinin arttığını belirtmiştir. Bu farkındalık çoğu zaman davranışsal değişim ve empatik yaklaşım biçiminde gözlemlenmiştir. Sanat üretim süreci, öğrencilerin yalnızca düşünsel değil, etik ve pratik bir sorumluluk bilinci geliştirmelerini sağlamıştır. Sarıbaş (2024), sanatın toplumdan beslendiğini ve sanat derslerinde toplumsal içerikli konuların ele alınmasının, öğrencilerin sorumluluğunu bilen toplumsal bilince sahip

bireyler olarak yetişmelerine katkı sağladığını ifade etmektedir. Katılımcıların bu süreçte edindikleri farkındalığı çevrelerine aşılama isteği, sanat eğitiminin bireyi toplumu tanımaya, anlamaya ve insanlığa yararlı olacak sanatsal uygulamalara katılmaya teşvik etme gayesiyle tam bir uyum içerisindedir.

Araştırmanın altıncı sorusu "Baskıresim sanatının çoğaltılabilir olması, senin için bu mesajı iletmekte nasıl bir fark yarattı?" olmuştur. Aşağıda bulunan Tablo 6'da öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar yer almaktadır:

Tablo 6.

Baskıresim sanatının çoğaltılabilir olması, senin için bu mesajı iletmekte nasıl bir fark yarattı?

Tema	Kodlar (Alt Boyutlar)	Öğrenciler	*f*
Yaygınlaştırma ve Erişim Kolaylığı	Daha geniş kitlelere ulaşma, mesajın hızlı yayılması, toplumsal etkiyi artırma	Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14	10
İletişim Gücü ve Etkililik	Mesajın çoğaltıldıkça etkisinin artması, görünürlüğün yükselmesi	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15	10
Sanatsal Üretimde Demokrasi ve Erişilebilirlik	Tekrar üretimle sanatın çoğaltılabilir, ulaşılabilir, ekonomik ve paylaşılabilir hale gelmesi	Ö1, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö13, Ö16	7
Sürdürülebilirlik ve Zaman Tasarrufu	Çoğaltmanın ekonomik, pratik ve zaman kazandırıcı yönü	Ö6, Ö9, Ö10, Ö16	4
Değer ve Emek Bilinci	Eserin çoğaltılmasına rağmen değerini koruması, emeğin farkına varma	Ö7, Ö16	2
Toplam	—	16 öğrenci	**16**

Altıncı alt probleme ilişkin veri analizinde, "Baskıresim sanatının çoğaltılabilir olması, senin için bu mesajı iletmekte nasıl bir fark yarattı?" sorusuna verilen yanıtlar beş tema altında toplanmıştır. Bu temalar yaygınlaştırma ve erişim kolaylığı, iletişim gücü, sanatsal üretimde demokrasi, sürdürülebilirlik ve pratiklik ve emek bilinci olarak belirlenmiştir.

Tablo 6'daki frekans değerleri incelendiğinde, öğrencilerin en fazla yaygınlaştırma ve erişim kolaylığı (*f*=10) ve iletişim gücü (*f*=10) temalarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcılar, baskıresmin çoğaltılabilir olmasının mesajlarını daha fazla kişiye ulaştırdığını ve bu özelliğin sanatı demokratikleştirdiğini belirtmişlerdir.

Bu temalara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö4: "Baskıresmin çoğaltılabilir olması, üretilen eserin daha fazla izleyiciye kolayca ulaşmasını sağladı. Bu da toplumsal mesajı iletmekte sanatçıya kolaylık tanır."

Ö8: "Çoğaltılabilir olması, mesajın çoğaltılmasında büyük bir olanak. Paylaşıldıkça daha çok insana ulaşmak demektir."

Ö7: "Atık kâğıtları değerlendirerek çalışmak, yaptığım işin ne kadar kutsal olduğunu fark ettirdi. İnsanlık için özenle çalıştım."

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu baskıresmin çoğaltılabilir olma özelliğini mesajın yaygınlaşmasını sağlayan bir güç olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, baskıresim süreci öğrenciler için sadece üretim değil, paylaşım, sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk bilincinin de parçası haline gelmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun baskıresmin çoğaltılabilir olma özelliğini, mesajın yaygınlaşmasını sağlayan stratejik bir güç olarak değerlendirmesi, grafik ürünlerin kitle iletişimindeki işlevsel rolüyle doğrudan ilişkilidir. Afiş ve poster gibi tasarımlar, görsel birer ileti olarak toplumsal yaşama artı değer katan ve geniş kitleleri bilgilendirme potansiyeli taşıyan araçlardır. Aktürk (2024), grafik tasarım disiplini aracılığıyla kurgulanan görsel iletilerin bilgilendirme yapmasının yanı sıra bireylerin duygu durumlarını ve davranışlarını değiştirme gücüne sahip olduğunu da vurgulamaktadır. Bu bağlamda baskıresmin çoğaltılarak farklı mekânlarda yer bulması, mesajın sürekliliğini ve erişilebilirliğini artırmaktadır.

Katılımcıların sanatın 'yaygınlaştırılması' ve 'paylaşılması' yönündeki vurguları, sosyal sorumluluk projelerinin toplumsal farkındalık yaratma misyonuyla örtüşmektedir. Kınam Dokuzlar ve Uçar (2018), sanatçı ve tasarımcıların yirmi birinci yüzyılda çevre dengesi, hayvan hakları ve ırkçılık gibi evrensel sorunlara yönelik farkındalık oluşturmak için bir iletişim biçimi olan sosyal sorumluluk tasarımlarına yöneldiklerini belirtmektedir. Baskıresmin teknik doğası gereği sunduğu çoğaltım imkânı, bu sosyal mesajların sadece dar bir sanat çevresinde kalmasını önleyerek toplumsal bir diyaloğa dönüşmesini sağlamaktadır. Elde edilen bulgular; öğrencilerin baskıresmi teknik bir yöntemden ziyade, demokratik, erişilebilir ve sürdürülebilir bir toplumsal iletişim kanalı olarak kavradıklarını göstermektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

"Görsel Sanatlar Eğitiminde Baskıresim Yoluyla Sosyal Mesajların Aktarımı" başlıklı bu çalışma, baskıresim sanatının teknik sınırlarının ötesine geçerek, toplumsal sorumluluk ve farkındalık yaratma sürecinde ne denli etkili bir eğitim aracı olduğunu somut verilerle ortaya koymuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular, çalışmanın temel problemini aydınlatan dört ana eksende yoğunlaşmaktadır. İlk olarak, öğrencilerin üretimlerinde adalet, eşitsizlik, kadın hakları ve çevre sorunları gibi küresel ve hayati konulara yönelmeleri; onların toplumsal olaylara karşı duyarlılıklarının yüksek olduğunu ve sanatı estetik bir üretimden ziyade bir toplumsal eleştiri aracı olarak konumlandırdıklarını göstermiştir. Katılımcılar, baskıresim afişlerini izleyicide empati uyandırmak ve davranış değişikliği yaratmak amacıyla tasarlayarak, sanatın iletişimsel gücüne duydukları inancı ortaya koymuşlardır. İkinci olarak, proje sürecinin öğrenciler üzerinde dönüştürücü bir etki yarattığı saptanmıştır. Birçok katılımcı, proje sayesinde çevreye ve topluma karşı sorumluluk bilinçlerinin arttığını ve bu farkındalığı eyleme dönüştürme motivasyonu kazandıklarını ifade etmiştir. Bu durum, sanat eğitiminin öğrencilerin karakter gelişimi ve etik değerleri üzerindeki yapıcı rolünü kanıtlar niteliktedir. Üçüncü olarak, baskıresim sanatının doğasında var olan çoğaltılabilirlik ilkesi, araştırmanın en dikkat çekici çıktılarından biri olmuştur. Öğrenciler, eserlerinin çoğaltılabilir olmasını sadece teknik bir imkân olarak değil; mesajın geniş kitlelere yayılmasını sağlayan "demokratik bir güç" olarak değerlendirmişlerdir. Bu özellik, sanatı bireysel ve kapalı bir üretim olmaktan çıkarıp, kolektif ve erişilebilir bir paylaşım pratiğine dönüştürmüştür. Sonuç olarak bu araştırma; sanat eğitiminin toplumsal sorunlara çözüm arayan, eleştirel düşünen ve duyarlı bireyler yetiştirmede stratejik bir rol üstlendiğini doğrulamaktadır. Atölye sınırlarını aşarak toplumsal bir eyleme dönüşen bu süreç, baskıresmin görsel gücünün, toplumsal bilinç inşasında vazgeçilmez bir ifade biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, baskıresim eğitiminin teknik bir beceri kazandırma süreci ile birlikte öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlılıklarını artıran, eleştirel düşünme ve empati becerilerini geliştiren dönüştürücü bir pratik olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın ilk boyutu olan konu seçimi ve amaç (Soru 1 ve Soru 2) incelendiğinde; öğrencilerin adalet, eşitsizlik, kadın hakları ve çevre sorunları gibi küresel ve güncel krizlere odaklandıkları görülmüştür. Darts (2004), görsel kültür ve sanat eğitiminin, öğrencilerin toplumsal eşitsizlikleri sorgulamaları için güçlü bir araç olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmadaki öğrencilerin, sanatı estetik bir haz nesnesi olmaktan çıkarıp bir iletişim ve eleştiri aracı olarak konumlandırmaları, Darts'ın görüşleriyle örtüşmektedir. Ayrıca, öğrencilerin çevre sorunlarına yönelmesi, Gablik'in (1991) sanatın yeniden büyülenmesi fikriyle paralellik gösterir. Gablik'e (1991) göre sanatçı; artık sadece izleyen değil, sorunlara çözüm arayan bir aktivisttir. Araştırmanın ikinci boyutu olan öğrencideki dönüşüm (Soru 3 ve Soru 5) ele alındığında; projenin öğrencilerde bilinç pekiştirme ve yeni farkındalıklar kazanma yönünde güçlü bir etki yarattığı saptanmıştır. Bulgular, öğrencilerin üretim sürecinde empati kurduklarını ve etik sorumluluk geliştirdiklerini göstermektedir. Bu durum, John Dewey (2013)'in Deneyim Olarak Sanat kuramıyla açıklanabilir. Dewey'e göre sanat, insanın çevresiyle kurduğu etkileşimin en yoğun halidir ve bireyi dönüştürme gücüne sahiptir. Araştırma sonuçları, baskıresim sürecinin öğrencileri pasif birer gözlemciden, sorumlu birer yurttaşa dönüştürdüğünü kanıtlar niteliktedir. Benzer şekilde uluslararası literatürde Helguera (2011), sosyal katılımcı sanat pratiklerinin, katılımcılarda kalıcı bir davranış değişikliği yarattığını vurgulamaktadır; bu çalışmadaki öğrenci beyanları da bu görüşü destekler niteliktedir.

Çalışmanın en özgün boyutu ise baskıresmin teknik doğasıyla ilgilidir (Soru 6). Öğrenciler, baskıresmin çoğaltılabilir olmasını, mesajın yaygınlaşması ve demokratikleşmesi adına stratejik bir güç olarak tanımlamışlardır. Bu bulgu, Walter Benjamin (2023)'in ünlü eseri Mekanik Yeniden Üretim Çağında Sanat Yapıtı'ndaki tezleriyle birebir örtüşmektedir. Benjamin, sanatın çoğaltılabilir olmasının onun biricikliğini değiştirdiğini, ancak eseri kitlelere ulaştırarak politik bir güce dönüştürdüğünü savunur. Öğrencilerin daha çok kişiye ulaşma ve sanatı demokratikleştirme vurguları, Benjamin'in 20. yüzyıl başında işaret ettiği bu gücün, 21. yüzyıl öğretmen adayları tarafından yeniden keşfedildiğini göstermektedir. Baskıresim, öğrenciler için atölyede kalan bir resim değil, sokağa ve topluma taşan bir "bildiri" niteliği kazanmıştır. Son olarak, sanatın etkililiği (Soru 4) üzerine verilen yanıtlar, öğrencilerin sanatı evrensel bir dil ve değişim aracı olarak gördüklerini, ancak erişim konusunda gerçekçi kaygılar taşıdıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, sanat eğitiminin öğrencilere idealist bir bakış açısı ve medya okuryazarlığı kazandırdığının da göstergesidir.

Kaynakça/Reference

Aktürk, P. (2024). Grafik tasarımda sosyal sorumluluk projesi geliştirme: "Bağımlılıkla mücadele konusunda farkındalık oluşturma konulu afiş tasarım atölyesi" örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (41), 759-775.

Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (51 Özel Sayı 1), 395-407. https://doi.org/10.30794/pausbed.1116878

Becer, E. (2018). *İletişim ve grafik tasarım.* Dost Kitabevi Yayınları.

Benjamin, W. (2023). *Teknik olarak yeniden üretilebilirlik çağında sanat eseri*. Can Sanat Yayınları.

Birol, E. ve Birol, M. (2024). Görsel iletişim tasarımı uygulamalarından afişlerde sosyal farkındalığın empatik tasarım yaklaşımı ile incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (79), 110-124. https://doi.org/10.51290/dpusbe.1340444

Bürge, Z. E. (2020). Küresel ısınma temalı sosyal afiş tasarımlarının göstergebilim yöntemi ile analizi. *Pearson Journal*, *5*(7), 398–410.

Çelikçi, S., Mercin, L., ve Çelikçi, B. (2020). Uluslararası sosyal içerikli afiş yarışmalarının incelenmesi ve posterland.org uygulama örneği. *SED Journal of Art Education,* 8(2). 160-182. DOI: 10.7816/sed-08-02-07

Çitci, E., ve Eraldemir, B. (2017). Görsel kültür elemanı olarak reklam afişlerinin toplumsal süreçlerle etkileşimi. *Art-e Sanat Dergisi, 10*(20), 787–807.

Darts, D. (2004). Visual culture jam: Art, pedagogy, and creative resistance. *Studies in Art Education, 45*(4), 313–327.

Demir, H. (2012). Özgün baskıresim sanatı ve sanatta demokratik paylaşım. *Sanat Dergisi,* (20), 73–81.

Demir, R. (2020). Sanatsal ifade sürecinde özne ve nesnenin halleri. *Journal of Academic Social Science Studies, 13*(80), 299–306. DOI:10.29228/JASSS.40138

Dewey, J. (2013). *Deneyim olarak* sanat (İ. B. Derya, Çev.). ODTÜ Yayıncılık.

Erzincan, M. (2023). Kültürel farklılıklar ve toplumsal hafızanın afiş tasarımına etkisi: Film afişleri üzerinden bir inceleme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, *12*(110), 1691–1702. DOI: 10.7816/idil-12-110-05

Gablik, S. (1991). *The reenchantment of art.* Thames and Hudson.

Gümüş, Ç. ve Papağan, Ş. B. (2018). Sosyal sorumluluk projelerinde kavramsal sanatın yeri ve önemi. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, *3*(6), 45-54.

Güvenilir, T. (2013). Amerika Birleşik Devletleri'nde II. Dünya Savaşı propaganda aracı olarak afiş [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Helguera, P. (2011). *Education for socially engaged art: A materials and techniques handbook*. Jorge Pinto Books.

Karaahmet Balcı, S., Çelik, A. ve Mıhçıoğlu, A. (2025). Sanat eğitimi ve çevre bilincinin sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi: İlkokul öğrencileri üzerinde bir etki analizi. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, *16*(1), 398-417.

Kayahan, Z. ve Çevik, N. (2021). Çevre bilinci bağlamında sürdürülebilir sanatsal dil. *Akademik Sanat,* (14), 1-11. https://doi.org/10.34189/asd.2021.14.001

Kınam Dokuzlar, B. ve Uçar, T. F. (2018). Bir sosyal farkındalık projesi bağlamında grafik tasarım uygulamaları. ART-E Sanat Dergisi, *11*(21), 66-89.

Kızıldemir, D. (2022). Bir görsel iletişim aracı olarak fotoğrafın afiş tasarımındaki rolü. *Pamukkale Üniversitesi İletişim Bilimleri Dergisi*, *2*(1), 68–85.

Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research.* NewYork: Sage.

Norris, S. M. (2003). Petersburg patriotism in 1812: Lubok artists and Russian national identity. In Miami University Symposium: [Sözlü bildiri]. Imagining St. Petersburg (pp. 1–48).

Saribaş, S. (2024). Görsel sanatlar öğretmen eğitiminde toplumsal konuların sorgulanması. *Anadolu Journal of Educational Sciences* International, *14*(2), 524-547. https://doi.org/10.18039/ajesi.1414392

Sinan Şenocak, F. D. (2023). Baskı resim sanatında politik bir dil: Käthe Kollwitz [Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Güncel Türkçe sözlük*. https://sozluk.gov.tr

Toksöz, E. (2023). Sosyal farkındalık içerikli afiş tasarımında mizahi anlatım dili. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, *9*(33), 29–39. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8339902

Turhan Türkkan, B. ve Boran Şenocak, B. (2021). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının eleştirel pedagoji konularını öğrenmeye yönelik görüşleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(2), 471-485. https://doi.org/10.21666/muefd.801120

Uğuz, Ö. (2025). Lubok baskıresim sanatının politik etkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, *15*(1), 425–444. DOI:10.20488/sanattasarim.1717641

Usluca Erim, Ö. (2019). Sanatsal bir ifade aracı olarak tekstil. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, (54), 263–273. DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Vasiljevic, D. (1996). Iconography of lubok: Russian popular prints, XVII-XX century (Yayın No. 304254667) [Yüksek lisans tezi]. Michigan State University.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

The process of artistic production is a search to embody the artist's inner world, thoughts, and social testimonies. Throughout history, artists have utilized various materials and techniques, evaluating the possibilities of printmaking as a unique tool of expression. Printmaking offers an original visual language distinct from other plastic arts due to its textural richness, layered structure, and openness to technical serendipity. However, beyond its aesthetic value, the most defining characteristic of printmaking in the historical process is its ability to liberate the artwork from being a "singular and inaccessible" object, offering it to broader audiences. This "reproducibility" allows art to descend to the lower strata of society, stripping away its elitist structure and democratizing it. Historically, this democratic potential is best exemplified by "Lubok" prints in Russia, which used simple visual language to reach the illiterate peasantry and served as powerful communication tools during times of crisis and war. Similarly, posters act as the concrete equivalent of printmaking's democratic structure in visual communication, evolving from commercial announcements to strategic tools for political and social propaganda. Today, social posters aim to create public consciousness on issues such as human rights, environmental problems, and discrimination without pursuing profit.

In this context, this study aims to examine the process of preservice visual arts teachers using printmaking as a visual communication tool to draw attention to social problems. It investigates the transformative effect of this artistic production experience on their social awareness, consciousness of responsibility, and perspectives on art. The research seeks to reveal how printmaking, beyond being a technical practice, serves as an effective educational tool for fostering critical thinking and empathy.

2. METHOD

This study was designed using the case study method, one of the qualitative research approaches, to allow for an in-depth examination of social reality within its natural environment. The case study design was preferred because the aim was to investigate the process of preservice teachers producing social messages through printmaking and the effects of this experience on their awareness without intervention.

The study group consisted of 16 preservice teachers studying in the 3rd year of the Art Teaching Department at Niğde Ömer Halisdemir University. The participants were selected using the criterion sampling strategy, a purposeful sampling method. The primary criteria for selection were that the students were taking the "Printmaking" course during the relevant semester and possessed the necessary theoretical knowledge and technical competence.

The application process was structured within the scope of a TÜBİTAK project and lasted for 14 weeks. During this period, students were informed about social issues (justice, environment, human rights) and were asked to transform these themes into artistic expressions using printmaking techniques. Data were collected through a "Semi-Structured Interview Form" developed by the researcher. The form consisted of open-ended questions designed to explore the students' production processes, the metaphors they used, and the awareness they gained. The obtained data were analyzed using the content analysis technique. The data were read in detail, coded, and categorized into themes, supported by frequency analysis to ensure clarity.

3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

The findings obtained from the research concentrate on four main axes that illuminate the fundamental problem of the study. Firstly, regarding the themes selected by the students, it was observed that the participants focused heavily on global and vital issues such as justice, inequality, women's rights, and environmental problems. The frequency analysis indicated that "justice and inequality" and

"environmental problems" were the most dominant themes. This orientation shows that students position art not merely as an aesthetic production but as a tool for social criticism. This aligns with Darts' (2004) view that visual culture and art education are powerful tools for questioning social inequalities. Additionally, the focus on environmental issues parallels Gablik's (1991) concept of "the reenchantment of art," suggesting that the artist is no longer just an observer but an activist seeking solutions. Secondly, the study found that the project process created a transformative effect on the students. Participants stated that they established an emotional and ethical bond with the problems they addressed, leading to increased empathy and social responsibility. This finding can be explained by John Dewey's (2013) theory of "Art as Experience," which posits that art is the most intense form of interaction between humans and their environment and has the power to transform the individual. The research proves that the printmaking process transformed students from passive observers into responsible citizens. Thirdly, the "reproducibility" principle inherent in printmaking emerged as one of the most significant findings. Students evaluated the reproducibility of their works not just as a technical possibility, but as a "democratic power" that enables the message to reach large audiences. This finding directly overlaps with Walter Benjamin's (2023) theses in "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction." Students emphasized that by reproducing the artwork, they could strip away its elitist aura and turn it into a political and accessible form of communication.

Finally, regarding the effectiveness of art, the majority of students expressed a strong belief in art's power to create social awareness and influence human behavior. While some students noted the difficulty of reaching the masses, the general consensus was that art is a universal language capable of triggering social change.In conclusion, this research demonstrates that printmaking education is not merely a process of acquiring technical skills but a strategic educational tool for raising individuals who are sensitive to social problems, think critically, and possess ethical responsibility. The study reveals that the "reproducible" nature of printmaking provides students with a unique opportunity to disseminate social messages, thereby democratizing art. Integrating such social responsibility-focused practices into art education curriculums will contribute significantly to the development of future educators as active and socially conscious individuals.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZNİ

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Etik değerlendirme kararının tarihi: 06/05/2025

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 22504254-050.04 - 2025/07-42

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazar 1: %35 oranında katkı sağlamıştır. Giriş bölümü, verilerin toplanması, sonuç ve tartışma bölümlerinin yazımına katkıda bulunmuştur.

Yazar 2: %35 oranında katkı sağlamıştır. Raporlaştırma, verilerin raporlandırılması ve yöntem bölümünün yazımına katkıda bulunmuştur.

Yazar3: %30 oranında katkı sağlamıştır. Araştırma konusunun belirlenmesi, araştırma sürecinin planlanması ve yürütülmesi, danışmanlık, verilerin analizi ve yayın sürecinde katkıda bulunmuştur.

DESTEK ve TEŞEKKÜR BEYANI

Bu çalışma 1919B012413449 başvuru numaralı TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesine sağladığı katkı ve destek için TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada yazarlar arasında veya herhangi bir kurumla çıkar çatışması oluşturabilecek durum bulunmamaktadır.